

Water als toetssteen voor duurzaamheid, rechtvaardigheid en democratische veerkracht

Het Verdrongen Land van Saeftinghe vanuit de lucht, ca. 1980.
foto René Kleingeld, Zeeuws Archief, Delta Instituut voor
Hydrobiologisch Onderzoek, nr. D1084.

Hoe heeft water de loop van onze geschiedenis bepaald – van het ontstaan van beschavingen tot de uitdagingen van klimaatverandering? Kunnen we leren van vroegere samenlevingen die hun welvaart en identiteit bouwden op de beheersing van rivieren, zeeën en delta's? En wat betekent dit verleden voor de manier waarop we vandaag en morgen omgaan met water – als bron van leven, maar ook van conflict?

DARIO FAZZI

Voor Zeeland, dat al eeuwen leeft tussen eb en vloed, is deze vraag meer dan academisch. Hier, in een landschap dat voortdurend balanceert tussen blootstelling en veerkracht, wordt zichtbaar hoe water zowel bedreiging als bron van vernieuwing kan zijn. *Blue history* – een benadering waarin water wordt gezien als een actieve kracht in de geschiedenis van mens en samenleving – helpt ons die dynamiek te begrijpen en te verbinden met de toekomst.

In ons recente verleden heeft de relatie tussen mens en water ingrijpende transformaties ondergaan. Eeuwenlang hing het succes van menselijke samenlevingen en instituties af van efficiënt waterbeheer en innovatieve hydraulische oplossingen.

Van de irrigatiesystemen in Mesopotamië tot de Nederlandse kanalen, van de Romeinse aquaducten tot de qanats in het oude Iran, en van de acequias in het Spaanse rijk tot de rijstterrassen in Azië – telkens bleek de bloei van culturen en beschavingen onlosmakelijk verbonden met de gecombineerde werking van gunstige wateromstandigheden en technologische vindingrijkheid. Water was, kortom, nooit slechts een passief decor, maar een actieve kracht die economische voorspoed, culturele praktijken en politieke macht vorm gaf.

In een recent boek biedt historica Ellen Arnold een reeks fascinerende voorbeelden die benadrukken hoe toegang tot en controle over waterbronnen steeds opnieuw de grenzen van institutionele autoriteit en culturele, zelfs religieuze, ontwikkeling markeerden.¹ Middeleeuwse gemeenschappen wisten te overleven door rivieren, moerassen en kanalen te beheren, inspanningen die nieuwe vormen van politieke legitimiteit en sociale samenhang voortbrachten. Haar onderzoek onderstreept een belangrijke les,

zowel voor historici als beleidsmakers: water is altijd een kernfactor geweest in zowel menselijke ontwikkeling als menselijke kwetsbaarheid.

Geheel nieuw niveau

De schaal en snelheid van de door de mens veroorzaakte klimaat- en andere mondiale veranderingen in de afgelopen twee eeuwen hebben deze relatie tussen mens en water echter naar een geheel nieuw niveau getild. Industrialisatie, urbanisatie en exponentiële bevolkingsgroei hebben de transformatie en degradatie van mondiale watersystemen versneld.

Vervuiling, overmatig gebruik en niet-duurzame extractiepraktijken hebben water zowel schaars als

**Water was een actieve kracht
die economische voorspoed,
culturele praktijken en
politieke macht vorm gaf**

betwistbaar gemaakt. Moderne economieën – van landbouw tot energieproductie en digitale infrastructuur – zijn structureel afhankelijk geworden van intensieve waterexploitatie. Tegelijkertijd zijn diezelfde economieën steeds kwetsbaarder voor waterschaarste, overstromingen en verontreiniging. Het paradoxale van de moderniteit is dus duidelijk: onze mondiale onderlinge afhankelijkheid is gebouwd op systemen die tegelijkertijd de wateren bedreigen waarvan ze afhankelijk zijn.²

Centrale toetsstenen

Naarmate de energiebehoefte groeit en nieuwe technologieën zich uitbreiden, zal de druk op waterbronnen vrijwel zeker toenemen. De koers van de mondiale ontwikkeling wijst erop dat water-uitputting en de bijbehorende risico's niet geïsoleerde uitdagingen zullen blijven, maar centrale toetsstenen zullen worden voor de veerkracht van onze beschavingen. De manier waarop samenlevingen de komende decennia met water omgaan, zal niet alleen de economische stabiliteit bepalen, maar ook de ecologische duurzaamheid en sociale rechtvaardigheid wereldwijd.³

Voor historici ligt hier een cruciale taak: het doorgronden van de oorsprong en de implicaties van deze transformaties. Wij onderzoeken hoe uitbuitende

watersystemen zijn ontstaan, geconsolideerd en uitgebreid – en hoe gemeenschappen daarop reageerden door aanpassing, verzet of hervorming.

Aan het Roosevelt Institute for American Studies (RIAS) in Middelburg benaderen wij deze vragen door middel van 'blue history' – een benadering die wateromgevingen centraal stelt als actieve krachten bij het vormgeven van beleid, instituties en transnationale verbindingen.⁴

Internationaal consortium

Deze agenda heeft al geleid tot intensieve intellectuele uitwisseling en belangrijke wetenschappelijke resultaten. Zo brachten wij afgelopen mei meer dan vijftig onderzoekers uit de hele wereld bijeen voor de conferentie *A Water's History of the United States*.⁵

Van Roosevelt Study Center naar

Het Roosevelt Institute for American Studies (RIAS) in Middelburg kent zijn oorsprong in het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw. In 1982 werd in Nederland het tweehonderdjarig bestaan van de diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en de Verenigde Staten herdacht en gevierd. Tevens werd stilgestaan bij de honderdste geboortedag van Franklin D. Roosevelt. Met die dubbele herdenking ontstond het idee om een blijvend centrum in Nederland te creëren dat zich zou richten op de studie van de Amerikaanse geschiedenis en de trans-Atlantische betrekkingen.

Dankzij inspanningen van de provincie Zeeland, het Franklin & Eleanor Roosevelt Institute in Hyde Park (VS), en een aantal Nederlandse universiteiten werd in 1986 in de Middelburgse Abdij het Roosevelt Study Center (RSC) opgericht. Middelburg was een vanzelfsprekende keuze: de Roosevelts golden als afstammelingen van Zeeuwse voorouders, en de stad had zich intussen al verbonden aan de tweejaarlijkse presentatie van de *Four Freedoms Awards*.

De eerste directeur was dr. Cornelis A. (Cees) van Minnen, die het instituut bijna dertig jaar leidde. Onder zijn leiding groeide het RSC uit tot een vooraanstaand Europees kenniscentrum voor de geschiedenis, cultuur en politiek van de Verenigde Staten.

In 2017 werd besloten tot een formele samenwerking met de Universiteit Leiden en een nieuwe naam: Roosevelt Institute for American Studies (RIAS). Daarmee kreeg het instituut een steviger academisch fundament en een breder onderzoeksmandaat, gericht op hedendaagse thema's binnen de Amerikaanse geschiedenis — van mensenrechten en slavernij tot klimaat en mondiale samenwerking.

In 2020 verhuisde het RIAS van de Abdij naar het Zeeuws Archief in Middelburg, waar het nu zijn bibliotheek, archieven en onderzoeksruimten huisvest. De dagelijkse leiding berust bij prof. dr. Damian Pargas, hoogleraar Amerikaanse geschiedenis aan de Universiteit Leiden, terwijl de academische staf zich richt op onderzoek, promotietrajecten en internationale seminars.

Sinds 2023 maakt prof. dr. Dario Fazzi deel uit van de staf als bijzonder hoogleraar *Transatlantic Environmental History*. Zijn werk rond 'blue history' — de historische verhouding tussen mensen en water — sluit aan bij de nieuwe koers van het instituut: een verbreding van het traditionele Amerikaanse studiekader naar mondiale, ecologische en klimaatgerelateerde vraagstukken.

Het evenement liet zien hoeveel inzicht ontstaat wanneer historici water als analysecategorie hanteren: van maritieme strategie tot *grassroots*-activisme, van rivierbekkenplanning tot culturele representaties van oceanen en kusten. De conferentie legde ook de basis voor de oprichting van het *Blue History Network*, een internationaal consortium van onderzoekers dat zich inzet voor watergerichte benaderingen van geschiedenis.⁶

Onze locatie in Zeeland maakt deze investering in *blue history* bijzonder betekenisvol. Dit kustgebied, gesitueerd tussen land en zee, belichaamt al eeuwenlang het precaire evenwicht tussen blootstelling en veerkracht, tussen dreiging en aanpassingsvermogen. Zeeuwse gemeenschappen hebben overstromingsrampen doorstaan, zwaar geïnvesteerd in infra-

structurele bescherming en een eigen cultureel ethos ontwikkeld rond leven mét het water. Het motto van de provincie, *Luctor et Emergo*, spreekt rechtstreeks tot deze lange geschiedenis van strijd en herstel. Zeeland biedt daarmee niet alleen een prachtig laboratorium voor het bestuderen van materieel waterbeheer, maar ook van de culturele en symbolische dimensies van veerkracht.

Indrukwekkend voorbeeld

Het stroomgebied van de Schelde en de bredere Zeeuwse delta illustreren de complexiteit van moderne watersystemen. Industriële landbouw, petrochemische industrieën, nucleaire energieproductie, scheepvaart en toerisme komen hier samen in een kwetsbaar ecosysteem, dat zowel voorspoed

Roosevelt Institute for American Studies

Programma

Conferentie: The Dutch Republic and the American Revolution

gepland op 10-12 december 2025 in Middelburg, in samenwerking met America 2026.

Conferentie: Gender and Conservatism in U.S. History

Er is een oproep voor papers voor een conferentie die op 8-10 april 2026 zal plaatsvinden in Middelburg over *Gender and Conservatism in U.S. History*.

Policy Workshop voorjaar 2026: Teaching Risk in the Anthropocene

Een van de policy workshops in 2026 gaat over het concept van risk. Het brengt internationale wetenschappers uit verschillende disciplines samen om een interdisciplinair syllabus te ontwikkelen over globale factoren van risico in het Antropoceen.

Policy Workshop herfst 2026: Environmental Diplomatic History

In 2027 is het vijftig jaar geleden dat *Diplomatic History*, het toonaangevende tijdschrift op het gebied van Amerikaanse buitenlandse betrekkingen en mondiale verwikkelingen, voor het eerst verscheen. Om dit te vieren bereiden de redacteurs van het tijdschrift een reeks speciale uitgaven voor, waaronder een uitgave met artikelen waarin recente historiografische perspectieven uit Europa worden belicht. Gezien de leidende rol van RIAS op het gebied van milieustudies en Amerikaans-Europese betrekkingen, zal deze werkgroep van deskundigen de evolutie van de Amerikaanse milieudiplomatie in trans-Atlantische contexten in Middelburg onderzoeken.

Immersive Learning Hub: Teaching Resilience and Environmental Democracy

Het RIAS leidt, samen met de Universiteit Leiden, een internationaal netwerk van Europese en Amerikaanse instellingen dat zich richt op het opzetten van virtuele samenwerkingsprojecten en innovatieve immersive learning-ervaringen. De medewerkers van het RIAS coördineren trainingsprogramma's, ontwikkelen gezamenlijke opdrachten en coproduceren virtual-reality-video's om studenten te helpen ecologische vraagstukken beter te begrijpen en te plaatsen binnen hun context.

als kwetsbaarheid genereert. De Deltawerken blijven een indrukwekkend voorbeeld van hoe kustbescherming, ecologisch herstel en menselijke activiteit in balans worden gebracht. Tegelijkertijd kent Zeeland hedendaagse uitdagingen: verzilting, zeespiegelstijging en energietransitie vragen opnieuw om visie en samenwerking.

Vergelijkbare uitdagingen doen zich voor in regio's als Virginia, Louisiana en Zuid-Texas, waar gemeenschappen eveneens geconfronteerd worden met extreem weer, kusterosie en de oprukkende industriële infrastructuur. Door deze trans-Atlantische casestudies te vergelijken, krijgen we inzicht in de verscheidenheid aan beleidsreacties, bestuursculturen en maatschappelijke aanpassingen die waterbestendigheid vormgeven.⁷

Diep politiek thema

De jaarlijkse beleidsworkshops van het RIAS tonen hoe waardevol deze uitwisseling is. Door onderzoekers, beleidsmakers en activisten samen te brengen, onderzoeken we hoe overheden milieu-

**Water is altijd
een kernfactor geweest in
zowel menselijke ontwikkeling
als menselijke kwetsbaarheid**

beheerstrategieën ontwerpen, hoe private actoren deze processen beïnvloeden en hoe burgers zich mobiliseren om hun leefomgeving te beschermen.

Trans-Atlantische netwerken van watersolidariteit – van anti-vervuilingscampagnes tot klimaatbewegingen – spelen een sleutelrol in de ontwikkeling van wat we milieu-democratie kunnen noemen. In mijn recente boek *Smoke on the Water* liet ik zien hoe activisten aan weerszijden van de Atlantische Oceaan zich verzetten tegen de verbranding van gevaarlijk afval op zee.⁸ Zulke initiatieven herinneren ons eraan dat water niet enkel een ecologisch of technisch vraagstuk is, maar ook een diep politiek thema.

Het verdiepen van onze kennis van *blue history* is daarom niet louter een academische oefening, maar

een essentiële bijdrage aan het begrijpen van processen die de moderniteit zelf definiëren. *Blue economies*, de uitbreiding van waterinfrastructuur en de regulering van industriële activiteiten rond water zijn kernvraagstukken voor de toekomst. Wereldwijd zullen gemeenschappen blijven worstelen met extreem weer, droogte, overstromingen en vervuiling, waardoor water het middelpunt zal blijven van democratische strijd en bestuur.

Koeling van datacentra

Neem bijvoorbeeld de digitale economie. In 2023 maakte Google voor het eerst bekend dat zijn servers jaarlijks 23 miljard liter zoetwater verbruiken (ongeveer 9.000 olympische zwembaden), voornamelijk voor de koeling van datacentra – een hoeveelheid die alleen maar zal stijgen naarmate generatieve AI verder uitbreidt. Wetenschappers die de milieugevolgen van grootschalige AI-adoptie modelleren, waarschuwen voor verontrustende scenario's waarin waterschaarste botst met technologische afhankelijkheid.⁹ Deze ontwikkelingen onderstrepen de urgentie van het integreren van wateroverwegingen in debatten over duurzaamheid, innovatie en bestuur.

Bij het RIAS is het onze missie om dit bewustzijn te versterken en een cultuur van slim, rechtvaardig en duurzaam waterbeheer te bevorderen. Door historisch inzicht te verbinden met hedendaagse beleidsdebatten willen wij zichtbaar maken hoe keuzes uit het verleden de kwetsbaarheden van het heden hebben gevormd - en hoe toekomstige paden kunnen worden uitgestippeld. Vanuit Zeeland laten we via onderzoek, onderwijs en trans-Atlantische dialoog zien dat water niet alleen een probleem is, maar ook een bron van creativiteit, veerkracht en democratische vernieuwing.

Dario Fazzi (Ragusa, Italië, 1982) is hoogleraar Trans-Atlantische en Milieugeschiedenis aan de Universiteit Leiden en het Roosevelt Institute for American Studies (RIAS) in Middelburg. Hij onderzoekt de geschiedenis van de trans-Atlantische betrekkingen, de Amerikaanse politiek en samenleving, en het internationale milieubeheer. Meer specifiek richt Fazzi zich op de bredere sociaalecologische impact van het Amerikaanse militair-industriële complex en op de vraag hoe milieubewegingen sinds de tweede helft van de twintigste eeuw zijn ontstaan binnen lokale

gemeenschappen aan weerszijden van de Atlantische Oceaan. Zijn werk – waaronder studies over Eleanor Roosevelt, bekroonde artikelen over Amerikaanse militaire bases in Europa en de recente monografie *Smoke on the Water* – bevindt zich op het snijvlak

van sociale, trans-Atlantische, milieu- en diplomatieke geschiedenis. Daarnaast coördineert Fazzi een door de EU gefinancierd netwerk van Europese en Amerikaanse instellingen dat zich richt op vernieuwend, duurzaam onderwijs.

Noten

- 1 Ellen F. Arnold, *Water in World History* (London: Routledge 2024).
- 2 Mark Altaweel, Yijie Zhuang (eds.), *Water Societies and Technologies from the Past and Present* (London: UCL Press, 2018).
- 3 Patricia Gober, *Building Resilience for Uncertain Water Futures* (Cham: Springer Nature, 2018).
- 4 Gaetano Di Tommaso and Dario Fazzi, 'Blue Paper #12: Blue History - A Research Agenda,' June 10, 2022, <https://www.portcityfutures.nl/news/blue-paper-12-blue-history-a-research-agenda>.
- 5 Zie het rapport hier: <https://www.roosevelt.nl/en/nieuws/conference-report-a-waters-history-of-the-united-states/>.
- 6 Het staat op <https://bluehistorynetwork.org/>.
- 7 Dario Fazzi, Gaetano Di Tommaso, 'Fostering Intercultural Skills and Environmental Democracy through Virtual Exchange: A Case Study of the Leiden-W&M Coastal and Delta Communities Program,' in Kelly A. Tzoumis, Elena Douvrou (eds.), *Intercultural Competence Through Virtual Exchange: Achieving the UN Sustainable Development Goals* (Cham: Springer, 2025).
- 8 Dario Fazzi, *Smoke on the Water: Incineration at Sea and the Birth of a Transatlantic Environmental Movement* (New York: Columbia University Press, 2023).
- 9 Manuel Herrera, Xiang Xie, Andrea Menapace, Arielle Zanfei, Bruno M. Brentan, 'Sustainable AI Infrastructure: A Scenario-Based Forecast of Water Footprint under Uncertainty,' *Journal of Cleaner Production*, Volume 526, 2025, 1-12.

ADVERTENTIE

150 Years of Naval Excellence

DAMEN
NAVAL